

สรุปผลการดำเนินงาน
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๑. ที่มา/พระราชดำริ

**“การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพรรณนั้น ควรใช้วิธีการปลูกฝัง
ให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจ และเกิดความปิติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพรรณต่อไป
การใช้วิธีการสอนการอบรมทำให้เกิดความรู้สึกกลัวว่า หากไม่อนุรักษ์แล้วจะเกิดผลเสีย
เกิดอันตรายต่อตนเองจะทำให้เด็กเกิดความเครียด ซึ่งเป็นผลเสียแก่ประเทศในระยะยาว”**

พระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วันที่ ๘
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ ณ อาคารที่ประทับในสำนักงานชลประทาน เขต ๑ ถนนทุ่งโฮเต็ล จังหวัดเชียงใหม่

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เกิดจากสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อเสด็จผ่านอำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี สองข้างทางมีต้นยางขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่มาก จึงมีพระราชดำริที่จะสงวนบริเวณป่าต้นยางนี้ไว้เป็นสวนสาธารณะด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ แต่ไม่สามารถจัดถวายตามพระราชประสงค์ เพราะมีราษฎรเข้ามาทำไร่ ทำสวน ในบริเวณนั้นมาก จะต้องจ่ายเงินทดแทนในการจัดหาที่ใหม่ในอัตราที่ไม่สามารถจัดได้ จึงทรงทดลองปลูกต้นยางเองในแปลง ทดลองป่าสาธิตใกล้พระตำหนักเรือนต้นสวนจิตรลดา เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๔ จำนวน ๑,๒๕๐ ต้น โดยทรงมีพระราชประสงค์ว่า ถึงแม้ต้นยางที่ทำยางสูญเสีย แต่พันธุกรรมของยางนาเหล่านั้นยังอนุรักษ์ไว้ ได้ที่สวนจิตรลดา ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพรรณไม้จากภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศมาปลูกในบริเวณ ที่ประทับสวนจิตรลดา เพื่อให้เป็นที่ศึกษาพรรณไม้ของนิสิต นักศึกษา แทนที่จะต้องเดินทางไปทั่วประเทศ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสาน พระราชปณิธานในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและทรัพยากรธรรมชาติ ของประเทศ โดยพระราชทานให้โครงการสวนพระองค์ฯ สวนจิตรลดา ฝ่ายวิชาการ สำนักพระราชวัง เป็นผู้ดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และจัดตั้งธนาคารพืชพรรณ สำหรับเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ด และเนื้อเยื่อขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยงบประมาณสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้รับงบประมาณจากสำนักพระราชวัง เพื่อใช้ดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของ อพ.สธ. โดยดำเนินการตามแผนแม่บททุกระยะ ๕ ปี ที่มีความสอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานร่วมสนองพระราชดำริมากกว่า ๒๑๐ หน่วยงาน สถานศึกษาซึ่งเป็นสมาชิกสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนมากกว่า ๒,๕๐๐ แห่ง

๒. ปีที่ ส.ป.ก. เข้าร่วมดำเนินงาน

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ขอพระราชทานพระราชนุญาตเข้าร่วมสนองพระราชดำริ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ซึ่งสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชนุญาตให้ ส.ป.ก. เข้าร่วมสนองพระราชดำริ ตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และเริ่มดำเนินโครงการครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยการยกระดับกิจกรรมยุทธศาสตร์ในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าสู่การพัฒนาโครงการ อพ.สธ. - ส.ป.ก. สนองพระราชดำริ โดยยึดถือแนวทางการขับเคลื่อนโครงการอย่างมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน อาทิ สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนที่มีปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ และวัฒนธรรมที่โดดเด่น รวมทั้งเกษตรกร ให้ความสำคัญของฐานทรัพยากรที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพระราชดำริ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เหมาะสมกับสภาพนิเวศของแต่ละท้องถิ่น การจัดที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรผู้ยากไร้ ถ่ายทอดความรู้ พัฒนาศักยภาพเกษตรกร รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับการประกอบอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๓. วัตถุประสงค์โครงการ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์คือ

- ๑) ให้เข้าใจและเห็นความสำคัญของทรัพยากร
- ๒) ให้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ จนเกิดผลประโยชน์ถึงมหาชนชาวไทย
- ๓) ให้มีระบบข้อมูลทรัพยากรสื่อถึงกันได้ทั่วประเทศ

โดย ส.ป.ก. มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการฯ ดังนี้

- ๑) เพื่อสนองพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการอนุรักษ์พืชพรรณและความหลากหลายทางชีวภาพในเขตปฏิรูปที่ดิน
- ๒) สำรวจ ศึกษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๓) ปลุกฝังให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ทรัพยากรธรรมชาติ

๔. กรอบ / แนวทางการดำเนินงาน (ถ้ามี)

แผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ ๕ ปี ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปัจจุบัน คือ แผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ ๕ ปีที่เจ็ด

๕. ทรัพยากรเด่น/สำคัญในพื้นที่ (ถ้ามี)

พันธุ์พืชท้องถิ่น

๖. กิจกรรมที่ ส.ป.ก. ดำเนินการและการสนับสนุนต่างๆ

ส.ป.ก. ได้ดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่สอดคล้องกับแผนแม่บท อพ.สธ. ระยะ ๕ ปีที่เจ็ด (ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ - กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๙) คือ กรอบที่ ๑ กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร กิจกรรมที่ ๓ กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร เป้าหมายดำเนินการเป็นเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสนับสนุนให้ปลูกรักษาทรัพยากรที่มีค่า และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่หรือขยายพันธุ์เพื่อใช้ประโยชน์ กรอบที่ ๒ กรอบการใช้ประโยชน์ กิจกรรมที่ ๕ กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูล อพ.สธ. ฐานข้อมูลโรงเรียนในรูปแบบ Data studio และผลการดำเนินงานในรูปแบบ (Geographic Information System : GIS) และกรอบที่ ๓ กรอบการสร้างจิตสำนึก กิจกรรมที่ ๘ กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร มีเป้าหมายดำเนินการเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยมีปราชญ์เกษตร ผู้นำ เป็นกลไกถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ให้แก่นักเรียน เกษตรกร นำไปสู่การพัฒนา อนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพโดยการจัดฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนอาชีพและพัฒนาอาชีพ ตามเมนูทางเลือก

ปีงบประมาณ	กิจกรรม
๒๕๕๘	จัดทำแปลงเรียนรู้เกษตร และพัฒนา และสนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๕๙	จัดทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนต้นแบบ และสนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๖๐	ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้านการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืช เพื่อขยายผลการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ และสนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๖๑	การจัดทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน และสนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๖๒	การจัดทำสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน และสนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๖๓	สนับสนุนวัสดุการเกษตร
๒๕๖๔	สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน
๒๕๖๕	สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน
๒๕๖๖	สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน สนับสนุนวัสดุการเกษตรให้แก่โรงเรียนและเกษตรกรนำร่องในเขตปฏิรูปที่ดิน

หมายเหตุ การสนับสนุนวัสดุการเกษตร จะเป็นวัสดุที่สอดคล้องกับหลักสูตรงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

๗. ผลการดำเนินงานและงบประมาณ (ตั้งแต่เริ่มดำเนินงาน เท่าที่ค้นหาได้มากที่สุด)

ตารางที่ ๒ สรุปผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ

ปีงบประมาณ	ผลการดำเนินงาน			งบประมาณ (บาท)	
	หน่วย	แผน	ผล	แผน	ผล
๒๕๕๘	โรงเรียน	๒๐๐	๒๐๐	๒,๙๒๔,๔๐๐.๐๐	๒,๙๒๓,๖๔๙.๒๔
๒๕๕๙	โรงเรียน	๒๐๐	๒๐๐	๑๗,๙๔๒,๐๐๐.๐๐	๑๖,๒๘๕,๒๙๗.๖๙
๒๕๖๐	โรงเรียน	๒๐๑	๒๐๑	๙,๘๔๓,๐๐๐.๐๐	๙,๘๒๒,๗๔๖.๔๘
๒๕๖๑	โรงเรียน	๒๐๓	๒๐๓	๘,๔๑๙,๔๐๐.๐๐	๕,๒๕๖,๗๑๖.๙๕
๒๕๖๒	โรงเรียน	๒๐๓	๑๙๘	๖,๕๕๐,๐๐๐.๐๐	๖,๕๔๙,๘๑๓.๐๐
๒๕๖๓	โรงเรียน	๒๐๓	๒๐๓	๗,๓๓๐,๒๓๗.๐๔	๗,๑๓๔,๔๓๗.๐๔
๒๕๖๔	โรงเรียน	๒๐๓	๒๐๓	๕,๕๙๘,๖๐๐.๐๐	๕,๑๖๓,๒๕๐.๐๐
๒๕๖๕	โรงเรียน	๒๐๓	๒๐๓	๕,๑๘๓,๘๐๐.๐๐	๕,๑๐๙,๑๘๐.๐๐
๒๕๖๖	โรงเรียน	๑๗๕	๑๗๕	๓,๘๘๖,๙๐๐.๐๐	๓,๘๘๖,๘๘๐.๐๐
	เกษตรกร	๑๐	๑๐		

๗. ผลสำเร็จ/ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร-พื้นที่

- ด้านสังคม

๑) เด็ก เยาวชน และเกษตรกรได้รับการปลูกฝังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ของทรัพยากรให้รู้จัก หวงแหน และรู้จักการนำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

๒) มีแหล่งรวบรวม รักษา และแหล่งศึกษาค้นคว้าด้านพืชพรรณ แก่นักเรียน ครู ชาวบ้านในชุมชนเข้าไปศึกษาเรียนรู้

- ด้านเศรษฐกิจ

เยาวชนและเกษตรกรได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชหรือพืชสมุนไพรในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้าง จิตสำนึกในการเรียนรู้และจำหน่ายเพิ่มรายได้ให้กับโรงเรียนและเกษตรกรต่อไป

- สิ่งแวดล้อม/ทรัพยากร

ทรัพยากรทั้งสามฐาน ได้แก่ กายภาพ ชีวภาพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ได้รับการศึกษาเรียนรู้เพื่อ อนุรักษ์ ฟื้นฟู ขยายพันธุ์ และเกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยที่ทรัพยากรไม่สูญหายไป

๘. ข้อเสนอแนะการดำเนินงานโครงการ อพ.สธ. - ส.ป.ก.

จากการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ. - ส.ป.ก.) โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ส.ป.ก. จัดทำกรอบแนวทางการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (อพ.สธ. - ส.ป.ก.) ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๗๑) ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทระยะ ๕ ปีที่เจ็ด และให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๕ - ๒๕๖๙) ได้แก่ การดำเนินงานตามกรอบที่ ๑ กรอบการเรียนรู้ทรัพยากร กิจกรรมที่ ๓ กิจกรรมปลูกรักษาทรัพยากร มีเป้าหมายดำเนินการเป็นเกษตรกร (นาร่อง) ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสนับสนุนให้ปลูกรักษาทรัพยากรที่มีค่า และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่หรือขยายพันธุ์เพื่อใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กรอบที่ ๒ กรอบการใช้ประโยชน์ กิจกรรมที่ ๕ กิจกรรมศูนย์ข้อมูลทรัพยากร ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูล อพ.สธ. ฐานข้อมูลโรงเรียนในรูปแบบแดชบอร์ด (Dashboard) และรูปแบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) และกรอบที่ ๓ กรอบการสร้างจิตสำนึก กิจกรรมที่ ๘ กิจกรรมพิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร มีเป้าหมายดำเนินการเป็นโรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรภายใต้กระบวนการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนโดยมีการบูรณาการความร่วมมือกับศูนย์แม่ข่าย อพ.สธ. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน เกษตร ผู้นำ เป็นกลไกถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านทรัพยากร วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ให้แก่นักเรียน เกษตรกร นำไปสู่การพัฒนา อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ส่งผลให้ ส.ป.ก. มีแนวทางการขับเคลื่อนงานโครงการ อพ.สธ. ที่ชัดเจนมากขึ้น รวมถึงสามารถพัฒนาและกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง

๒. สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการฯ เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ อพ.สธ. เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยการฝึกอบรมให้สามารถนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้และปฏิบัติกิจกรรมได้ หรือจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน อพ.สธ. เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการดำเนินงานของโครงการฯ อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานร่วมสนองพระราชดำริ ศูนย์แม่ข่ายประสานงาน อพ.สธ. ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้ด้านวิชาการ กระบวนการดำเนินงาน ฐานข้อมูล รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานโครงการฯ มากขึ้น

๔. การดำเนินงานปรับปรุงฐานข้อมูลโรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดินให้แสดงข้อมูลเชิงสัญลักษณ์โรงเรียนที่เป็นสมาชิกสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน และรายละเอียดข้อมูลทะเบียนพรรณไม้เพิ่มเติม เพื่อให้เกิดฐานข้อมูล อพ.สธ. และมีระบบที่เชื่อมต่อถึงกันได้ทั่วประเทศ

๕. ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานโครงการฯ ของโรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดินให้สามารถขอรับป้ายสนองพระราชดำริ รวมถึงป้ายเกียรติบัตรขั้นที่ ๑, ๒ และ ๓ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดความสนใจ และเป็นกำลังใจในการทุ่มเทหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการฯ มากขึ้น

๖. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้ให้กับโรงเรียนและเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเกิดความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากร รู้จักหวงแหน รู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน รวมไปถึงการสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมากขึ้น

๙. ตัวอย่างความสำเร็จ : เกษตรกร / แปลง / โรงเรียน

๑) โรงเรียนบ้านนาจั่ว จังหวัดหนองคาย

ผู้อำนวยการโรงเรียน : นายประสงค์ศิลป์ ชินคำ

ครูผู้ให้สัมภาษณ์ : นายธนภูมิ ศรีภูเวียง, นางสาวจิตติมา ชาวอุดร

ที่อยู่ : หมู่ที่ ๑ บ้านบ้านนาจั่ว ตำบลนาจั่ว อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย

พื้นที่โรงเรียน : ๑๒ ไร่ ๒ งาน

สมาชิก : นักเรียน จำนวน ๒๔๖ คน ครู จำนวน ๑๕ คน

ระดับการศึกษา : ระดับชั้นอนุบาล - มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๓)

การเรียนรู้งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ส่งเสริมการเรียนรู้การดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์ ๕ องค์ประกอบ อาทิ การจัดทำป้ายพรรณไม้ การสำรวจพรรณไม้ ทำตัวอย่างพรรณไม้ วิธีการปลูกและดูแลรักษา การขยายพันธุ์พืช การจัดทำใบงาน และเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืช ซึ่งมีการจัดหลักสูตรส่งเสริมองค์ความรู้ในภาพรวมของงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ (อพ.สธ.) ในทุกระดับชั้น โดยแบ่งเป็น

- ระดับอนุบาล เรียนรู้กระบวนการวิทยาศาสตร์ สำรวจพืช ศึกษาพืชที่มีในชุมชนและโรงเรียน บูรณาการกับการทำโครงการงาน ศิลปศึกษา (การประดิษฐ์)
- ระดับชั้นประถมศึกษา บูรณาการกับกระบวนการวิทยาศาสตร์ งานศิลปศึกษา (การวาดรูป/ผสมสี/การประดิษฐ์)
- ระดับชั้นมัธยมศึกษา ศึกษาพรรณไม้ เรียนรู้การอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ ผ่านโครงการ อพ.สธ.

เชื่อมโยงสู่ชุมชนโดยการสร้างทักษะภาคคุณลักษณะ โดยส่งเสริมให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบไกด์นำเที่ยว แนะนำสวนเกษตร องค์ความรู้การขยายพันธุ์พืช เรียนรู้คุณค่าและประโยชน์ของพันธุ์ไม้เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชนพร้อมส่งต่อองค์ความรู้และนำพันธุ์พืชจากการขยายพันธุ์กลับไปสู่ชุมชน รวมถึงส่งเสริมเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืช

ความเชื่อมโยง/การนำไปใช้ประโยชน์

เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากเปลือกไม้จั่ว แก่นฝาง ขมิ้น มะม่วงหาวมะนาวโห่ และสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ซึ่งเรียนรู้จากพันธุ์ไม้ในบริเวณพื้นที่โรงเรียน ชุมชน ให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ ทดลองทำ ลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความสนุกและอยากที่จะเรียนรู้ การแปรรูปสมุนไพรที่มาจากวัตถุดิบในโรงเรียนนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์สบู่และนำมาใช้ตามจุดล้างมือต่าง ๆ ในโรงเรียน อาทิเช่น สบู่มะละกอ สบู่ใบเตย สบู่ขมิ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปมะละกอทอดอีกด้วย

ประโยชน์หรือผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับ

๑. นักเรียนได้ศึกษา เรียนรู้ อนุรักษ์พันธุ์พืชจากโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ อาทิ การสำรวจ และศึกษาพรรณไม้ การใช้ประโยชน์ การจัดทำใบงานต่าง ๆ เป็นต้น ส่งผลให้ตระหนักรู้คุณค่าของพืชพันธุ์ ได้รับการปลูกฝัง ชื่นชอบ จากชุมชนและป่าไม้ และสามารถนำไปต่อยอดได้

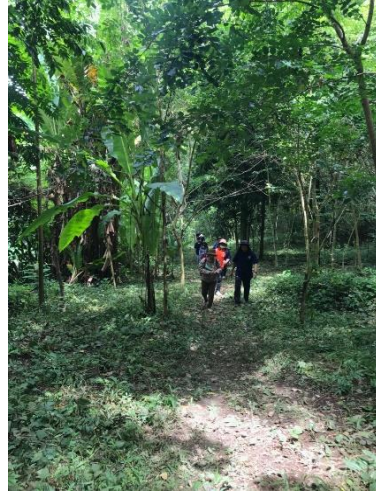
๒. นักเรียนได้รับการฝึกทักษะการพูดเพื่อพัฒนาเป็นมัคคุเทศน์น้อย (ไกด์นำเที่ยว) ในโครงการนาจิวแซนด์บ็อกซ์ ส่งผลให้สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดได้ โครงการนาจิวแซนด์บ็อกซ์ ซึ่งเป็นการแนะนำสถานที่ป่าชุมชน พรรณไม้ และสวนผลไม้ชุมชน

๓. นักเรียนได้นำองค์ความรู้เรื่องการนำไปใช้ประโยชน์ จากการที่โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้คิด ได้ทำ ได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถต่อยอดให้กับครอบครัวได้

๔. ชุมชนได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่แปลงเกษตร วิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนด้วย

ภาพประกอบกิจกรรม

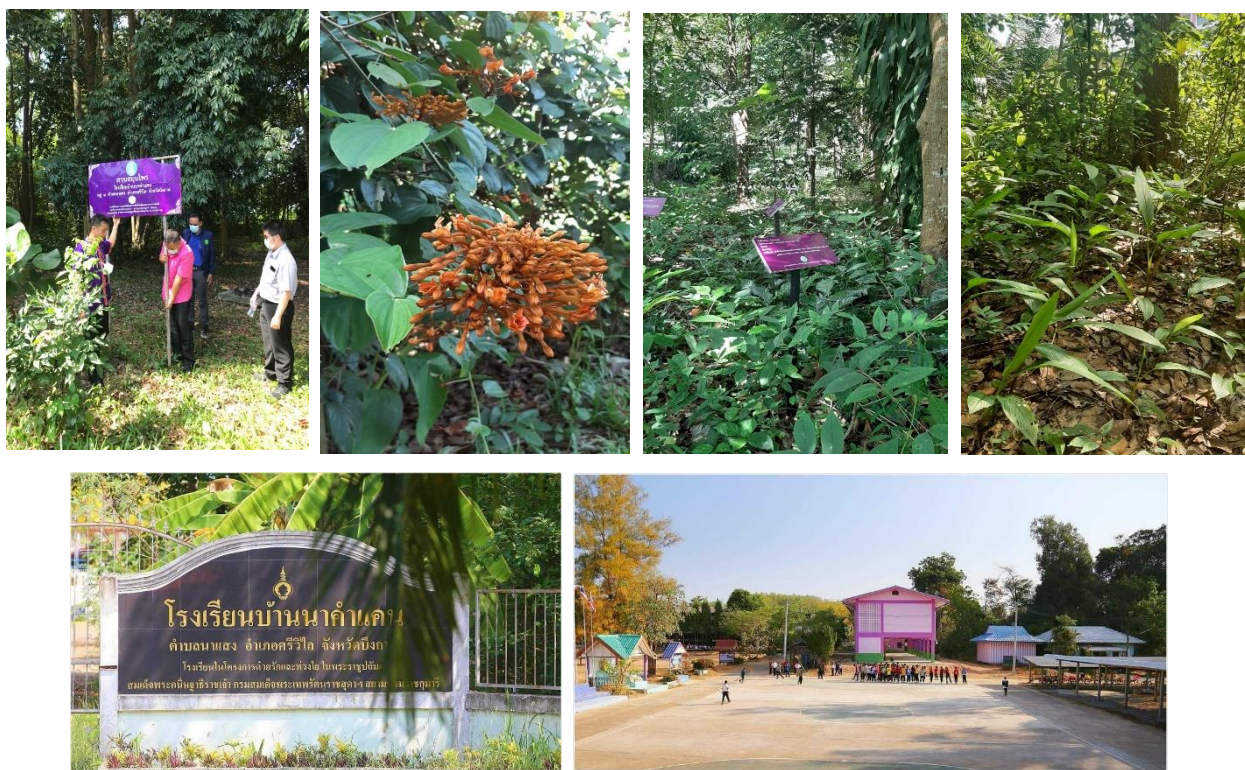
ประโยชน์หรือผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับ

๑. นักเรียนมีการศึกษาและเรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชจากโครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชฯ ได้แก่ การสำรวจ การศึกษาพรรณไม้ การใช้ประโยชน์จากพืช การจัดทำใบงานต่าง ๆ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น

๒. เยาวชน โรงเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำ ได้ร่วมกันอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรและได้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีคุณค่าและเกิดความยั่งยืน

๓. มีแหล่งศึกษาและเรียนรู้พืชสมุนไพรในท้องถิ่น เพื่อใช้ขยายผลเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชนในพื้นที่ต่อไป

ภาพประกอบกิจกรรม

๓) โรงเรียนบ้านหัวแฮต จังหวัดบึงกาฬ

ผู้อำนวยการโรงเรียน : นายสมบุญ จันทบูรณ์

ครูผู้ให้สัมภาษณ์ : นางจรัส ชาติวิสัย, นายอภิวัฒน์ ปัจจุฑาเน, นางสาวชลธิชา จันทศิลา

ที่อยู่ : หมู่ที่ ๓ บ้านบ้านหัวแสด ตำบลท่าสะอาด อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

พื้นที่โรงเรียน : ๒๐ ไร่ ๒ งาน

สมาชิก : นักเรียน จำนวน ๑๘๙ คน ครู จำนวน ๑๗ คน บุคลากรการศึกษา ๕ คน

ระดับการศึกษา : ระดับชั้นอนุบาล – มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๓)

การเรียนรู้งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

ส.ป.ก. เข้ามาสนับสนุนในเรื่องขององค์ความรู้ด้านวิชาการ การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ งานวิชาการ การศึกษาดูงาน การเผยแพร่กิจกรรมและองค์ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการ การสนับสนุน ปัจจัยการผลิตวัสดุอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมของโรงเรียน การเรียนรู้พืช การจัดทำใบงาน เชื่อมโยงกับวิชาศิลปะ การทำกิจกรรมสมุนไพร เช่น ลูกประคบ ยาหม่อง ยาหม่องน้ำสมุนไพร เป็นต้น และ กิจกรรมการใช้ประโยชน์จากพืชชนิดอื่น ๆ ที่อยู่ในแหล่งชุมชนหรือโรงเรียน อาทิ กล้ายฉาบ การทำน้ำอ้อย คั้นสด การสนับสนุนให้เด็กนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมงานครบรอบ ๔๗ ปี ของหน่วยงาน ส.ป.ก. การอบรม เด็กนักเรียนแต่ละครั้งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นจากโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ ขยายสู่ชุมชนโดยผ่านครอบครัวของนักเรียนที่นำองค์ความรู้ที่ได้ไปสนับสนุนแปลงของตนเอง การเรียนรู้ งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนจะมีการเรียนรู้ทุกระดับชั้น สำหรับในระดับชั้นอนุบาลจะเรียนรู้วิธีการปลูก พืช ระดับประถมศึกษาเรียนรู้เรื่องการดูแลรักษา และระดับมัธยมเรียนรู้งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ทั้งหมด การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ เพื่อต่อยอดเป็นทักษะชีวิตสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

ความเชื่อมโยง/การนำไปใช้ประโยชน์

ส่งเสริมการเรียนรู้งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนจะมีการเรียนรู้ทุกระดับชั้น การจัดทำใบงานเชื่อมโยง กับวิชาศิลปะ การทำกิจกรรมสมุนไพร เช่น ลูกประคบ ยาหม่อง ยาหม่องน้ำสมุนไพร เป็นต้น และกิจกรรม การใช้ประโยชน์จากพืชชนิดอื่น ๆ ที่อยู่ในแหล่งชุมชนหรือโรงเรียน ผลผลิตที่ได้จากการขยายกล้าพันธุ์ไม้ ส่งต่อไปยังผู้ปกครองที่อยู่บริเวณชุมชนโดยรอบ และในส่วนของโรงเรียนที่ได้รับกล้าพันธุ์ไม้จากชุมชนกลับมา ปลูกในโรงเรียน เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชให้ยังคงมีหมุนเวียนภายในชุมชนและโรงเรียน และ โรงเรียนสามารถนำผลผลิตที่ได้จากการทำกิจกรรมของนักเรียนไปจำหน่ายในตลาดนัดของชุมชนทำให้เกิด รายได้ ทั้งนี้ ชาวบ้านในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนดำเนินการอีกด้วย

ประโยชน์หรือผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับ

๑. นักเรียนและชุมชนได้ศึกษา เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมของพืช ร่วมกัน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์พืชให้ยังคงมีหมุนเวียนภายในชุมชนและโรงเรียน เกิดความตระหนักในคุณค่าของพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น

๒. นักเรียนและผู้ปกครองนำองค์ความรู้ที่ได้จากการใช้ประโยชน์ การขยายพันธุ์พืช การอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนและชุมชนได้

๓. เกิดแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนขยายสู่ชุมชนโดยผ่านครอบครัวของนักเรียนที่นำองค์ความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในแปลงของตนเอง

ภาพประกอบกิจกรรม

๑๐. ภาพผลการดำเนินงานกิจกรรมโครงการ อพ.สธ. - ส.ป.ก.

๑. กิจกรรมฝึกอบรม กรอบที่ ๓ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร กิจกรรมที่ ๗ กิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร

การรวบรวมพรรณไม้ปลูกในโรงเรียน
รร. ตชด.แดนสันติราษฎร์ประชาบำรุง จังหวัดตรัง

การจัดทำป้ายชื่อพรรณไม้
โรงเรียนบ้านไม้กะพง จังหวัดตาก

การรวบรวมพรรณไม้ปลูกในโรงเรียน
โรงเรียนบ้านโคกกลาง จังหวัดยโสธร

การศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ
โรงเรียนบ้านดอนแดง จังหวัดนครพนม

การนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์
โรงเรียนบ้านดอนเตย จังหวัดนครพนม

การรวบรวมพรรณไม้ปลูกในโรงเรียน
โรงเรียนศิลาทองพิทยาสรรค์ จังหวัดยโสธร

๒. ผลการเรียนรู้งานสวนพฤกษศาสตร์

การจัดทำพรรณไม้แห้ง
โรงเรียนบ้านคลองตามัน จังหวัดปราจีนบุรี

การจัดทำพรรณไม้ดอง
โรงเรียนบ้านช้างโน จังหวัดเชียงใหม่

การจัดทำพรรณไม้แห้ง
โรงเรียนบ้านช้างโน จังหวัดเชียงใหม่

การจัดทำป้ายพันธุ์ไม้
โรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

การเผยแพร่องค์ความรู้
โรงเรียนบ้านคลองต่อ จังหวัดสงขลา

การจัดทำป้ายพันธุ์ไม้
โรงเรียนบ้านราไว จังหวัดสตูล

ผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรและน้ำมันคลายเส้น
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านห้วยดอกไม้ จังหวัดบึงกาฬ

ผ้ามัดย้อมสมุนไพรและสบู่สมุนไพร
โรงเรียนบ้านนาจิว จังหวัดหนองคาย

กระเป๋าผ้ามัดย้อม
โรงเรียนดงหม้อทอง จังหวัดสกลนคร

ไข่เค็มสมุนไพร

รร. ตชด.เทคนิคินบุรีอนุสรณ์ ๑ จ.สุราษฎร์ธานี

สมุนไพร

โรงเรียนบ้านช่องช้าง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผลิตภัณฑ์สมุนไพร

โรงเรียนบ้านนาคำแคน จังหวัดบึงกาฬ

ชาสมุนไพร

โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๒ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

น้ำมันสมุนไพร

โรงเรียนบ้านดอนแดง จ.นครพนม

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรแหม่มแซ่เท้า

โรงเรียนบ้านช้างใน จังหวัดเชียงใหม่

ผลการดำเนินงาน

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

ส.ป.ก. ขอพระราชทานพระราชานุญาตเข้าร่วมสนองพระราชดำริ

ส.ป.ก. เริ่มดำเนินงานโครงการ อพ.สธ. - ส.ป.ก.

2535

2554

2555

2556

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้
ดำเนินการอนุรักษ์พืชพรรณของประเทศ

ส.ป.ก. เข้าร่วมสนองพระราชดำริ
โครงการ อพ.สธ.

วัตถุประสงค์

เพื่อสนองพระราชดำริโครงการ อพ.สธ.

เพื่ออนุรักษ์พืชพรรณและความหลากหลายทางชีวภาพในเขตปฏิรูปที่ดิน

สนับสนุนโรงเรียนเพื่อปลูกฝังสร้างให้เด็กและเยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์
พันธุกรรมพืชทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เพื่อบันทึกข้อมูล เก็บรวบรวม การศึกษาประเมิน อนุรักษ์และการใช้ประโยชน์
ทรัพยากรเป็นฐานข้อมูลและเชื่อมโยงถึงกันได้

กรอบดำเนินงานตามแผนแม่บทระยะที่ 5 ปีที่ 7

3 กรอบการดำเนินงาน 8 กิจกรรมของ อพ.สธ.

แนวทางการดำเนินงาน อพ.สธ. - ส.ป.ก.

พื้นที่ดำเนินงาน

- โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 175 โรงเรียน
- พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน 10 จังหวัด

โรงเรียนตัวอย่าง

โรงเรียนบ้านหนองไผ่
จ.นครสวรรค์

โรงเรียนบ้านนาคำแคน
จ.บึงกาฬ

โรงเรียนบ้านหนองปลาไหล
จ.กาญจนบุรี

โรงเรียน ตชด.บ้านควนมีชัย
จ.นครศรีธรรมราช

กรอบที่ 1 การเรียนรู้ทรัพยากร
กิจกรรมที่ 3 ปลูกรักษาทรัพยากร
เป้าหมาย : เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ฝึกอบรมพัฒนาองค์ความรู้
งานฐานทรัพยากรท้องถิ่น

สนับสนุนวัสดุการเกษตร

กรอบที่ 2 การใช้ประโยชน์
กิจกรรมที่ 5 ศูนย์ข้อมูลทรัพยากร

ฐานข้อมูลโรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน
รูปแบบ Dashboard

ผลการดำเนินงาน
รูปแบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ GIS

กรอบที่ 3 การสร้างจิตสำนึก
กิจกรรมที่ 8 พิเศษสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร
เป้าหมาย : โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ฝึกอบรมพัฒนาองค์ความรู้
งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

สนับสนุนวัสดุการเกษตร

ผลการดำเนินงานโครงการฯ ปีงบประมาณ 2566

- โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการฝึกอบรม/สนับสนุนวัสดุการเกษตร และการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนตามแนวทาง อพ.สธ. จำนวน 175 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100 ของเป้าหมาย
- เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. ส่วนกลางและส่วนจังหวัด และเกษตรกรนำร่องในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้รับการฝึกอบรมหลักสูตร 6 งานฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จำนวน 91 ราย คิดเป็นร้อยละ 119.74
- โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริม สามารถเป็นต้นแบบงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน จำนวน 4 โรงเรียน
- ร้อยละ 100 ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร 6 งานฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน และผ่านการสอบประเมิน จำนวน 84 ราย คิดเป็นร้อยละ 92.30

ผลสัมฤทธิ์

โรงเรียนในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้ร่วมสนองพระราชดำริโครงการ อพ.สธ. ในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและความหลากหลายทางชีวภาพในเขตปฏิรูปที่ดิน

เยาวชนได้รับการปลูกฝังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มีแหล่งรวบรวม รักษา และแหล่งศึกษาค้นคว้าด้านพืชพรรณ แก่นักเรียน ครู ชาวบ้านในชุมชนเข้าไปศึกษาเรียนรู้

เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. /เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ 6 งานฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานโครงการและสามารถนำไปปรับใช้นำไปสู่การอนุรักษ์ พัฒนาและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน